

D • N

15/7 1956

## Själv mord

Det höga och i det hela stigande antalet självmord i Danmark har diskuterats i samband med publiceringen av en redogörelse för dödsorsakerna år 1954. I början av 1920-talet var antalet självmord på 100 000 invånare (det jämförelsetal som vi i det följande använder) 14, sedan har det successivt stigit till mellan 23 och 25 under den senaste tioårsperioden. Bland män i åldern 30–40 år var under år 1954 självmord den viktigaste dödsorsaken (22 procent). Tidningen Information skriver i anslutning till dessa siffror att självmordet blivit ett socialt problem av betydelse. Man har framkastat skilda förklaringar till den ökade frekvensen; en av de mera populära är att välfärdsstaten gjort livet så tryggt och tråkigt att folk inte hårdar ut med det. Information tänker sig en rimligare tolkning: att tidens tempo, heten och de snabba förändringarna skulle vara påfrestande för svaga nerver.

Även i Sverige är frekvensen tämligen hög, dock ej så hög som i Danmark och utan stegring under senare tid; jämförelsesiffran är omkring 17 under de senaste åren. Det är inte heller här ovanligt att sociala turister i antalet självmord ser en följd av överdrivet välstånd och andra svagheter som påstås utmärka den moderna tiden, gudlöshet eller omoral eller saknad av idealism och gemenskap. Själv mordsfrekvensen hör till de svårtydda fenomen som utan alltför stor svårighet kan tolkas i överensstämmelse med den tolkandes fördomar och önsningar.

Sedan Masaryk och Durkheim skrev sina klassiska arbeten i ämnet har en rad skilda teorier framförts i och i regel också avförts från debatten. Durkheim slog fast att männen begår självmord mera än kvinnorna, ogifta mer än gifta, stadbor mer än lantbor, protestanter mer än katoliker, förmögna och bildade mer än fattiga och obildade. Han drog slutsatsen att självmordens stegring berodde på "den moderna människans rotlöshet", på bristande integration, dvs på att skilda samhälligheter, familjen, religiösa samfund, yrkesorganisationer, hade mindre styrka än tidigare och att människorna därför blivit

mera isolerade, mindre motståndskraftiga vid svårigheter och olyckor. Vid krig och kriser minskas, sökte Durkheim inte utan framgång visa, antalet självmord, beroende på att människorna då drivs närmare varandra "för att bjuda en gemensam fara spetsen". Många av dessa snillrika hugskott har vederlagts, och korrelationerna som stödde dem har avslöjats som falska. Numera är sociologerna mera benägna att något allmänt och dunkelt tala om självmorden som — till stor del — beroende på bristande social anpassning och stegringen av deras antal som en följd av livets snabbare takt och ökade komplikationer. Psykologer har sökt förklara självmorden utslutande ur medfödda anlag eller tidigare erfarenheter; enligt en psykoanalytisk teori är ett självmord ett förstuckat mord på en person som man är på en gång bunden vid och fiendlig mot, i regel naturligtvis modern. Extravaganser av denna art kan dock inte gärna göra de stora skillnaderna i självmordsfrekvensen förståeliga.

Det är lätt att ur vissa sådana skillnader utläsa en korrelation mellan självmord och vad vi kan kalla framsteg eller modernisering (ökad bildning, inflyttning till städerna, förvärdsligande, högre ekonomisk standard osv). Uppgifterna från folk som kan betraktas som

relativt primitiva tyder ofta på en låg självmordsfrekvens — ehuruval i dessa fall statistiken måste ses med viss misstro. Ett flagrant exempel är att i USA jämförelsesiffran för vita män varit 17–19, för manliga negrer 6–7 — en förträfflig utgångspunkt för fördömande av framsteg, frihet och civilisation. Men går man till en del andra länder, ter sig sådana generaliseringar orimliga, och till och med påståendet om självmordsfrekvensens stegring blir tvivelaktigt. Norge, Holland och England har endast en tredjedel eller hälften av Danmarks, Sveriges och Tysklands självmordsfrekvens, och denna skillnad finns sedan årtionden tillbaka. Det är också överraskande hur litet den tillfälliga situationen inom ett visst område påverkar frekvensen. I Berlin är antalet självmord sedan länge mycket högt, men olikheterna mellan ett Berlin i blomstring och ett Berlin i elände är inte stora; 1927 var jämförelsesiffran 41, 1937 44 och 1947 50 (1948 31 och 1949 35).

Över huvud är det tvivelaktigt om man genom så allmänna jämförelser som hittills i regel gjorts kan väsentligt belysa ett så på en gång begränsat och komplicerat problem som självmordet (bortsett från möjligheten att jämförelsematerialet på grund av skilda klassificeringsgrunder kanske är odugligt). Ett beryktat exempel på hur lätt man går vilse är spekulatiönerna kring det stora antalet självmord bland militärer i Frankrike. Durkheim påstår

att kårandan i detta fall blivit för stark, så att den enskilde inte har någon känsla för sitt eget liv; Tarde ser tvärtom orsaken i militärens "plötsliga och fullständiga emancipation från religiösa och traditionella föreställningar"; Bergson hänvisar till militärlivets ledsamhet; Bacchi ger den enkla förklaringen att militärer har tillgång till skjutvapen och därigenom frestas att begå självmord och aldrig — i motsats till människor som tar gift eller hoppar i vattnet — misslyckas i sitt uppsåt. Att arbeta med vanliga statistiska metoder är på denna punkt inte tillräckligt — statistiken blir alltför lätt en plattform för den ohämmade spekulatiön.

Några svenska läkare har genom intensivundersökningar av helt annat slag givit utmärkta bidrag till forskningen om självmord. Senast har Ettlinger och Flordh i en även på engelska publicerad avhandling (Attempted Suicide) redogjort för fem hundra självmordsförsök och sökt fastställa miljön och orsakerna i de enskilda fallen. De konstaterar bland mycket annat att alkoholförtäring sannolikt spelat en betydande roll i många fall, att ekonomiska och sociala svårigheter samt sjukdom ofta varit väsentliga eller medverkande orsaker. Det är genom dylika analyser som några egentliga resultat kan nås, även måhända i fråga om orsakerna till differenserna mellan skilda tider och länder. Det stora flertalet människor tycks praktiskt taget under inga förhållanden vara benägna att begå självmord; ett litet fåtal är psykiskt förutbestämda att göra det; de flesta som har den psykiska möjligheten att begå självmord gör det blott under vissa yttre betingelser. Här har den psykiatriska vården sitt utrymme för insatser.